

Politechnika Wroclawska

Akustyka muzyczna

Wykład 8

Historia muzyki

dr inż. Przemysław Plaskota

Historia muzyki

- Starożytność (VIII w. p.n.e.-V w. n.e.)
- Średniowiecze (V-XIII w.)
- Renesans, Ars Nova (XIII-XVI w.)
- Barok (XVI-XVII w.)
- Klasycyzm (XVIII w.)
- Romantyzm (XIX w.)
- Muzyka XX w.
- Muzyka współczesna

Antyk

- dramat i tragedia
  - podstawą jest chór
- system tonalny (tetrachord)
  - skale czterodźwiękowe
- skale opadające
  - połączenie dwóch tetrachordów
- notacja (literowa)
  - obrót litery opisywał dźwięki chromatyczne

Średniowiecze, Ars Antiqua

- rozwój muzyki kościelnej
  - muzyka oparta na chorale gregoriańskim
  - dramat liturgiczny
  - notacja muzyczna (neumatyczna)
  - twórcy anonimowi
  - formy: msza, motet, psalm, hymn
- muzyka świecka
  - liryka rycerska, trubadurzy
  - wielogłosowość

Ars Nova

- okres przejściowy między średniowieczem i renesansem
- rozwój muzyki świeckiej, tanecznej z towarzyszeniem instrumentów, pieśni (trubadurzy)
- lutnia
- wielogłosowość
- pieśni polifoniczne
- formy: madrygał, chanson, caccia, ballada

Renesans

- rozwój wielogłosowej muzyki chóralnej a capella i muzyki tanecznej, organowej
- notacja muzyczna - tabulatura
- początki muzyki ilustracyjnej
- muzyka instrumentalna powstaje na zasadzie zastępowania partii głosów wokalnych przez instrumenty
- formy: msza, motet, madrygał, chanson

Barok (XVI-XVII w.)

- wykształcenie i rozwój opery, oratorium, kantaty
- rozwój samodzielnej muzyki instrumentalnej:
  - concerto grosso, koncert solowy, sonata, suita, fuga
- odejście od wielogłosowości
  - basso continuo, monodia akompaniowana, recytatyw
- przerost formy nad treścią - bogate zdobnictwo
- wykształcenie systemu dur-moll

Barok (XVI-XVII w.)

- Camerata Florencka
  - wzorem muzyki wokalne jest poezja grecka
  - muzyka homofoniczna
  - mowa ludzka jako podstawa muzyki wokalne
  - rozwój recytatywu

Barok (XVI-XVII w.)

- Pojawienie się i rozwój opery
  - Opera Wenecka, Opera Neapolitańska, Opera Francuska, Opera Angielska, Opera Niemiecka, Opera Hiszpańska, Opera Polska
- opera
  - opera dworska i mieszczańska
  - opera seria (poważna) i buffa (komiczna)

Barok (XVI-XVII w.)

- Oratorium
  - epicki utwór wokalnie-instrumentalny, w którym pewna historia została przedstawiona za pomocą śpiewu (pokrewieństwo z operą)
  - źródłem tekstów jest biblia
  - oratorium powstało we Włoszech
  - oratorium
    - religijne, świeckie
    - łacińskie, narodowe
    - biblijne, mitologiczne, historyczne

Barok (XVI-XVII w.)

- Kantata
  - utwór przeznaczony do śpiewania
  - kantata
    - świecka
    - łacińska, narodowa
    - liryczna, dramatyczna, epicka
  - kantata wykształciła się we Włoszech
  - utwór solowy, rzadziej zespołowy
  - forma cykliczna (RARA)

Barok (XVI-XVII w.)

- Muzyka na instrumenty smyczkowe
  - Sonata
  - Concerto grosso (sonata na orkiestrę)
    - koncert solowy na skrzypce
- Muzyka na instrumenty klawiszowe
  - klawesyn, klawikord
- Muzyka organowa
  - rozwój fugi

Barok (XVI-XVII w.)

- Przedstawiciele
  - Jan Sebastian Bach
    - kantaty (kościelne) 200, pasje, muzyka organowa 200, preludia i fugi, msze, muzyka kameralna, muzyka klawesynowa, muzyka skrzypcowa, orkiestrowa: koncerty brandenburskie
  - Jerzy Fryderyk Haendel
    - oratoria 32, opery >40, utwory instrumentalne (Muzyka Na Wodzie, Muzyka Ognia Sztucznych), koncerty solowe

Klasycyzm (XVIII w.)

- dążenie do równowagi między formą i treścią
- dalszy rozwój sonaty, suity, koncertu
- allegro sonatowe jako pierwsze ogniwo cyklu sonatowego (sonata, symfonia, kwartet smyczkowy, koncert)
- rozwój orkiestry symfonicznej

Klasycyzm (XVIII w.)

- rozwój nauki
- rozwój oświaty publicznej i prasy
  - pierwsze czasopismo muzyczne
- rozwój życia kulturalnego
  - pierwsze publiczne koncerty
- wzrasta znaczenie mieszczaństwa
- kończy się muzyczna hegemonia Włoch
  - nowe ośrodki muzyczne: Wiedeń, Paryż

Klasycyzm (XVIII w.)

- styl gallant
  - przejrzysta faktura i forma
  - często symetryczna budowa
  - częste powtórzenia
  - dominuje faktura homofoniczna
  - utwory pisane z myślą o niewykształconym muzycznie odbiorcy
  - muzyka dworska
  - uproszczenie akompaniamentu, bas Albertiego

Klasycyzm (XVIII w.)

- Pojawiają się szkoły kompozytorów związane z miastami
  - Szkoła Berlińska
  - Szkoła Wiedeńska
  - Szkoła Mainheimska
- synteza stylów muzyki włoskiej (śpiewna kantylena), francuskiej (przejrzysta budowa), niemieckiej (polifoniczne zasady w traktowaniu harmonii)

Klasycyzm (XVIII w.)

- rozbudowa formy sonatowej
- rozbudowa orkiestry
- rozkwit muzyki symfonicznej
- kontrasty dynamiczne
- orkiestra symfoniczna
  - usunięcie basso continuo
  - samodzielność partii instrumentów dętych
  - rozbudowa kwartetu do kwintetu

Klasycyzm (XVIII w.)

- Najbardziej znaczący przedstawiciele
  - Józef Haydn
    - 104 symfonie, koncerty solowe (skrzypce, róg, trąbka, flet, obój, klawiszowe), muzyka kameralna, sonaty fortepianowe, oratoria
  - Wolfgang Amadeus Mozart
    - 41 symfonii, koncerty solowe (fortepianowe, instrumenty dęte), utwory symfoniczne, utwory kameralne, wokально-instrumentalne: msze, motety, kantaty, requiem, opery

Klasycyzm (XVIII w.)

- Najbardziej znaczący przedstawiciele
  - Ludwig van Beethoven
    - 9 symfonii, uwertury, tańce, koncerty solowe, muzyka kameralna, instrument solo z fortepianem, utwory fortepianowe, wokально-instrumentalne: msze, oratoria, kantaty, pieśni

Romantyzm (XIX w.)

- przerost treści nad formą
- rozwój pieśni solowej z akompaniamentem fortepianu
- dalszy rozwój symfonii, sonaty, koncertu
- rozwój orkiestry symfonicznej
- powstanie szkół narodowych jako wyraz budzącej się świadomości poszczególnych narodów

Romantyzm (XIX w.)

- twórca dąży do wypowiedzi subiektywnej, do ukazywania stanów duszy
- salon jest najważniejszym miejscem odbioru muzyki
- dominującym instrumentem jest fortepian
- zaczyna się rozwijać szkolnictwo muzyczne

Romantyzm (XIX w.)

- muzyka programowa
- tworzy się odrębny nurt symfonii programowej z dołączonym komentarzem literackim
- przeobrażenia systemu dur-moll; gęsta chromatyka burzy zależności funkcyjne
- rozszerza się obsada orkiestry, stosowane jest bogate i różnorodne instrumentarium

Romantyzm (XIX w.)

- Przedstawiciele
  - Franciszek Schubert
    - symfonie, utwory kameralne, fortepianowe, wokalne (ponad 600 pieśni), utwory chóralne świeckie i religijne
  - Karl Maria von Weber
    - symfonie, koncerty solowe, utwory kameralne, fortepianowe, wokalne, opery
  - Robert Schumann
    - utwory fortepianowe, wokalne, koncerty solowe

Romantyzm (XIX w.)

- Przedstawiciele
  - Feliks Mendelson-Bartholdy
    - symfonie, uwertury koncertujące, koncerty solowe, utwory kameralne, fortepianowe
  - Niccolo Paganini
    - skrzypce solo, skrzypce z orkiestrą, utwory kameralne
  - Fryderyk Chopin
    - fortepian solo, fortepian z orkiestrą

Romantyzm (XIX w.)

- Przedstawiciele
  - Hektor Berlioz
    - uwertury, symfonie, kantaty, utwory chóralno-orkiestrowe
  - Franciszek Liszt
    - utwory fortepianowe, fortepian z orkiestrą
  - Ryszard Wagner
    - utwory sceniczne, dramaty, pieśni, utwory orkiestrowe

Romantyzm (XIX w.)

- Przedstawiciele
  - Ryszard Strauss
    - poematy symfoniczne, symfonie programowe, koncerty na waltornie, utwory sceniczne, pieśni solowe
  - Anton Bruckner
  - Gustaw Mahler
  - Johannes Brahms
  - Cezar Franck
  - Max Reger

Romantyzm (XIX w.)

- Szkoła rosyjska
  - Michał Glinka
  - Modest Musorgski
  - Mikołaj Rimski-Korsakow
  - Piotr Czajkowski
- Szkoła skandynawska
  - Edward Grieg
  - Jan Sibelius

Romantyzm (XIX w.)

- Szkoła czeska
  - Bedrich Smetana
  - Anton Dworzak
- Szkoła polska
  - Stanisław Moniuszko
- Szkoła włoska
  - Gioachino Rossini
  - Gaetano Donizetti
  - Giuseppe Verdi

Romantyzm (XIX w.)

- Opera francuska
  - Georg Bizet
  - Charles Gounod
  - Camille Saint-Saens
- Operetka francuska i wiedeńska
  - Jacques Offenbach
  - Johannes Strauss - sohn
  - Franz Lehar

Romantyzm (XIX w.)

- Muzyka polska 2 poł. XIX w.
  - Henryk Wieniawski
  - Karol Lipiński
  - Ignacy Paderewski
  - Zygmunt Noskowski
- Młoda Polska
  - Mieczysław Karłowicz
  - Ludomir Różycki
  - Karol Szymanowski

Muzyka XX w.

- ciągłe poszukiwanie nowych technik kompozytorskich, środków wyrazów
- wyodrębnienie wielu kierunków
  - impresjonizm
  - ekspresjonizm
  - dodekafonia
  - punktualizm
  - aleatoryzm

Muzyka XX w. - impresjonizm

- Impresjonizm jest stylistyczną i estetyczną reakcją na muzykę klasyczną, romantyczną
- Preferowane są efekty kolorystyczne i harmoniczne
- Instrument jest traktowany w sposób indywidualny
- Dwaj najwięksi przedstawiciele impresjonizmu to Claude Debussy i Maurycy Ravel

Muzyka XX w. - ekspresjonizm

- Zamierzeniem ekspresjonistów było oddanie wnętrza człowieka zbuntowanego, nieszczęśliwego cierpiącego, emocji często skrajnych lub chorobliwych
- „Sztuka jest krzykiem udręki tych, którzy przeżywają w sobie los rodzaju ludzkiego”
- pisał Arnold Schönberg

Muzyka XX w. - ekspresjonizm

- Stosowane środki
  - dysonujące harmonie
  - melodie budowane z dużych skoków interwałowych, często w skrajnych rejestrach
  - złożony, niesymetryczny, rozdrobniony rytm
  - zmienność dynamiczna i nastrój
  - innowacyjna orkiestracja
- Przedstawiciele
  - A. Skriabin, A. Schönberg, A. Berg, A. Webern

Muzyka XX w. - dodekafonia

- Podstawą dodekafonicznych (dwunastotonowych) technik kompozytorskich jest odrzucenie tonalności
  - każdy dźwięk z dwunastostopniowej skali jest jednakowo uprawniony
  - żaden dźwięk nie powinien być powtórzony, dopóki nie zostaną użyte wszystkie dźwięki skali

Muzyka XX w. - dodekafonia

- Jeśli weźmie się po uwagę 12 dźwięków w dwunastostopniowej skali, maksymalna możliwa liczba szeregów wynosi
  - $12! = 479001600$
- Większość z nich nie spełnia norm estetycznych, lecz z formalnego punktu widzenia granice muzyki były bardzo szeroko wytyczone

Muzyka XX w. - dodekafonia

- Zasady, których należało przestrzegać
  - seria pierwotna zapewnia dziełu muzycznemu logiczną spójność
  - kompozytor po skonstruowaniu serii tworzy jej warianty na dwa sposoby
    - **transpozycja** - serię interwałów przyporządkowuje się na kolejnym dźwięku skali
    - **imitacja** - stosując zasady imitacji (lustrzanego odbicia w pionie lub poziomie) pomiędzy seriami

Muzyka XX w. - punktualizm

- Punktualizm zwrócił się do samego dźwięku, jako do naturalnego punktu wyjścia muzyki
- Punktualizm polega na specyficznej organizacji materiału dźwiękowego i muzycznego, opartej najczęściej na technice totalnego serializmu
- Utwór to zbiór punktów (pojedynczych dźwięków), różniących się wysokością, rejestrami, dynamiką, artykulacją, wartościami czasowymi itd., które tworzą jednostki nieskoordynowane żadną ogólniejszą zasadą formalną

Muzyka XX w. - punktualizm

- W praktyce twórcy punktualizmu nie byli tak radykalni i nie komponowali wszystkich swoich utworów jedynie z idealnie oddzielonych pojedynczych dźwięków
- W ich dziełach można odnaleźć tradycyjne motywy czy wyraźne frazy melodyczne, jednak są one tak dalece przetworzone (rozrzucone po wszystkich rejestrach, zmienione pod względem dynamiki czy barwy oraz gęsto poprzedzielane pauzami), że w odbiorze nie ma praktycznie możliwości uchwycenia większych całości

Muzyka XX w. - aleatoryzm

- Polega na wprowadzeniu przypadkowości w pracy kompozytorskiej wykonawczej
- Na etapie komponowania twórca może używać algorytmu losowego do tworzenia struktury utworu
- Inną metodą jest budowanie kompozycji z krótkich elementów składowych, których sekwencja wybierana jest losowo w czasie wykonywania utworu
  - w utworze *Klavierstück* Stockhausena kompozycja zapisana jest na 11 arkuszach, ułożonych przypadkowo przez wykonawcę

Muzyka XX w. - aleatoryzm

- Obok zdeterminowanego, ściśle skomponowanego dzieła, dopuszcza się inne dźwięki, pochodzenia czysto przypadkowego
  - w utworze Johna Cage użyto 12 odbiorników radiowych przypadkowo przestrajanym w czasie wykonywania muzyki
- Do innych metod stosowanych w muzyce aleatorycznej należy komponowanie na zespół instrumentalny o dowolnym składzie, organizowany *ad hoc*, w czysto przypadkowy sposób

Muzyka XX w. - aleatoryzm

- Przedstawiciele
  - John Cage
  - Frank Zappa
  - Karlheinz Stockhausen
  - Witold Lutosławski - wprowadził pojęcie aleatoryzmu kontrolowanego

Muzyka XX w. - sonoryzm

- W utworach sonorystycznych nie ma melodii, rytmu ani harmonii w tradycyjnym znaczeniu tych pojęć - rolę ich przejmują rozmaite rodzaje brzmień
- Formę utworu określają zmiany brzmień i faktur oraz dynamiki, która staje się podstawowym sposobem kształtowania dramaturgii utworu

Muzyka XX w. - sonoryzm

- Często są w utworach sonorystycznych dwa rodzaje przebiegu formy
  - charakterystyczny pomysł brzmieniowy - pomysł kontrastujący - synteza obu pomysłów na zakończenie utworu
  - stopniowe narastanie do kulminacji wykonywanej przez cały zespół, w maksymalnej dynamice - albo wręcz przeciwnie, redukcja
- Utworom sonorystycznym zarzucano często, że są "katalogami efektów"

Muzyka współczesna

- ?